

Nr 13.

Ankom till riksdagens kansli den 28 februari 1930 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om vissa ändringar i lagen om polisväsendet i riket.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 264, vilken behandlats av första lagutskottet, har herr *Öhman m. fl.* hemställt 1) att riksdagen måtte besluta i skrivelse till regeringen anhålla om förslag till sådan ändring i lagen den 6 juni 1925 om polisväsendet i riket, att de kommunala myndigheterna medgivas rätten att själva välja, anställa och bestämma antalet polismän och fjärdingsmän, som inom respektive polisdistrikt kunna anses erforderliga; samt 2) att förpliktelsen för städer eller kommuner att hålla s. k. reservpolis bortfaller och stadganden införas i polislagen om förbud för polisens användning mot arbetarna vid arbetskonflikter.

Beträffande de skäl, motionärerna anfört till stöd för sin hemställan, får utskottet hänvisa till motionen.

Av de i motionärernas hemställan under 1) framställda yrkandena får utskottet först till behandling upptaga yrkandet om införande i polislagen av stadganden om rätt för de kommunala myndigheterna att bestämma antalet polismän.

Rätten att bestämma antalet polismän.

Enligt 1 § polislagen skall riket för polisverksamhetens upprätthållande vara indelat i polisdistrikt. Stad, så ock köping, som enligt särskild bestämmelse är pliktig att bekosta för köpingen erforderlig polispersonal — alla köpingar, tillkomna år 1864 eller senare — skall utgöra särskilt polisdistrikt. I övrigt skall landsfiskalsdistrikt eller del därav, som regel en eller flera hela kommuner, utgöra polisdistrikt. I 2 § stadgas, att i stad, så ock i köping, som nyss nämnts, skola polismän samt i övriga polisdistrikt fjärdingsmän (polismän) finnas anställda i den omfattning, som erfordras för polisverksamhetens ombesörjande inom distriktet. Antalet polismän bestämmes av polisdistriktet, men polisdistrikten äro härutinnan underkastade kontroll från statsmyndigheternas sida. I 14 § 2 mom. stadgas nämligen, att om polisdistrikt uppenbarligen åsidosätter sina åligganden enligt polislagen, skall länsstyrelsen hos polisdistriktet göra framställning om rättelse. Vidtages ej i anledning av länsstyrelsens framställning erforderlig åtgärd, äger länsstyrelsen

förordna därom. Finnes det vara av nöden, må länsstyrelsen förelägga lämpligt vite och fälla till sådant vite.

I fråga om statskontroll över kommunernas fullgörande av sina förpliktelser beträffande polisväsendet yttrade chefen för socialdepartementet vid anmälan i statsrådet av det förslag till polislag, som genom proposition nr 58 framlades för 1925 års riksdag, bland annat:

Med hänsyn framför allt till statens intressen av rättsordningens upprätthållande kunde någon tvekan icke råda om att staten borde vara berättigad att vaka över att kommunerna fullgjorde sina skyldigheter i avseende å polisväsendet. Det hade icke heller från något håll gjorts gällande, att en dylik rätt icke borde tillkomma staten, och tvist rådde endast om i vilka former statens övervakningsmyndighet lämpligast borde utövas. Att vid avgörandet av berörda spörsmål all möjlig hänsyn borde tagas till den kommunala självbestämningserätten, vore även departementschefens åsikt. Han funne det alltså riktigt, att statsmyndighets rätt att ingripa begränsades till uppenbara fall av pliktförsummelse och han saknade anledning att föreslå, att underställningsplikt infördes i fråga om andra kommunala beslut än sådana, som avsåge befattningshavare tillkommande ekonomiska förmåner. Medan i avseende å beslut av sistnämnda art underställningsplikten vore nödvändig av hänsyn till befattningshavarna, för vilka även en ringa lönesänkning kunde vara av stor betydelse, borde i andra fall värdet av en föreskrift om underställningsplikt icke överskattas. Departementschefen utginge naturligtvis ifrån såsom något självklart, att kommunerna i regel skulle lojalt fullgöra sina skyldigheter. I vanliga fall komme följaktligen en kommun, som beslutat en icke motiverad nedsättning av polispersonalens antal, att beakta redan en enkel hänvändelse från länsstyrelsens sida. Men skulle det undantagsfall inträffa, att en kommun verkligen önskade obehörigen försvaga sitt polisväsen, bleve det icke tillräckligt med en underställningsföreskrift, utan länsstyrelsen måste, oavsett en sådan, på annat sätt ingripa mot vederbörande. Och för dylika undantagsfall syntes det vara nödvändigt, att statsmyndigheterna erhöle fullt effektiva maktmedel.

*Rätten att
utse polis-
män.*

Motionärernas hemställen under 1) avser vidare stadgande av rätt för de kommunala myndigheterna att själva välja och anställa polismännen.

Enligt 11 § 1 mom. polislagen tillkommer befogenheten att tillsätta ordinarie befattningshavare, d. v. s. innehavare av befattning, som är av stadigvarande beskaffenhet och av vilken befattningshavaren kan antagas bliva helt sysselsatt, i stad länsstyrelsen. Icke ordinarie befattningshavare tillsättes i stad av vederbörande polischef. Vad landsbygden beträffar utövas befogenheten att tillsätta befattningshavare av länsstyrelsen, dock att särskilda regler gälla i fråga om tillsättande av fjärdingsmansbefattning. Å tillsättandet av ordinarie befattningshavare äga kommunerna enligt 13 § visst inflytande. I kommun, som bildar eget polisdistrikt, må nämligen enligt denna paragraf polisnämnd tillsättas. Den består av fem ledamöter, kommunalt valda för en tid av fyra år. Innan annan ordinarie befattningshavare än ordinarie fjärdingsman tillsättes i polisdistrikt, där polisnämnd finnes tillsatt, skall nämnden hava erhållit tillfälle att, efter det polischefen avgivit yttrande angående de sökande, till länsstyrelsen avgiva sådant yttrande. Finnes polisnämnd icke tillsatt, skall tillfälle att avgiva yttrande angående de sökande i stället läm-

nas vederbörande magistrat, stadsstyrelse eller kommunalnämnd. I fråga om tillsättande av fjärdingsman gäller, att landsfiskalen har att avgiva yttrande angående de sökande med uttryckligt angivande beträffande varje sökande, huruvida landsfiskalen anser honom fullt lämplig för befattningen eller icke. Därefter skall i polisdistrikt, som består av en kommun eller del av sådan, kommunen förrätta val av fjärdingsman. Den sålunda valde skall av länsstyrelsen förordnas till fjärdingsman, där icke särskilda skäl annat föranleda. Består polisdistrikt av mer än en kommun och har för polisverksamhetens upprätthållande bildats kommunalförbund, tillkommer valrätten förbundets direktion. Har kommunalförbund icke bildats, skola samtliga till polisdistriktet hörande kommuner var för sig företaga val av fjärdingsman. Enas kommunerna om valet, skall vad som gäller om val i polisdistrikt, som består av en kommun, äga tillämpning. Falla kommunernas val å olika personer, skall en av de av kommunerna valde av länsstyrelsen förordnas till fjärdingsman, där icke särskilda skäl annat föranleda.

Under förarbetena till polislagen gingo meningarna mycket i sär om lämpligaste sättet att ordna frågan om polispersonalens tillsättande. Enligt propositionen skulle befogenheten att tillsätta ordinarie befattningshavare tillkomma en för varje län och Stockholms stad tillsatt polisstyrelse, bestående av fem ledamöter, av vilka två skulle förordnas av Kungl. Maj:t och tre utses av kommunala representationer. Det särskilda utskott, som avgav utlåtande över propositionen och föreslog de nu gällande bestämmelserna i ämnet, anförde i detta hänseende:

Vad angår *sättet för polispersonalens tillsättande* hava i vissa motioner betänkligheter uttalats mot att med förbigående av de för allmänna ordningens och säkerhetens upprätthållande ansvariga myndigheterna överlämna befogenheten att avgöra viktigare frågor om tillsättande och entledigande av befattningshavare vid polisväsendet åt en delvis av kommunala representationer tillsatt polisstyrelse. Dessa betänkligheter hava även kommit till uttryck inom utskottet. Till följd av de meningsskiljaktigheter, som sålunda förefinnas, och för att kunna uppnå ett positivt resultat, har utskottet sökt att finna en samlingslinje och har trots sig funnit en sådan i det förslag, som av utskottet framlägges. Detta förslag innebär, att de myndigheter, som hava att svara för rättssäkerhetens upprätthållande, bibehållas vid befogenheten att själva utse dem, som därvid skola vara dem behjälpliga. Enligt utskottets förslag blir det sålunda vederbörande länsstyrelse, vilken såväl för städerna som för landsbygden skall utöva ifrågavarande befogenhet.

Genom de föreslagna polisstyrelserna har propositionen velat möjliggöra ett på en gång statligt och kommunalt inflytande på omförmälda frågors avgörande. Göres tillsättningsmyndigheten, såsom utskottet föreslagit, rent statlig, torde i annan ordning böra söjas för att det nödiga kommunala inflytandet säkerställes. Detta torde lämpligen kunna ske på det sätt, att de i propositionen föreslagna polisenämnderna eller, där sådan nämnd icke finnes tillsatt, vederbörande magistrat, stadsstyrelse, kommunalförbundsdirktion eller kommunalnämnd alltid erhåller tillfälle att yttra sig över de sökande. Det nu anförda gäller dock icke tillsättning av fjärdingsmansbefattningarna. Beträffande dessa har utskottet, såsom redan antytts, icke velat föreslå några mera genomgripande ändringar i nuvarande tillsättningsordning utan med några

smärre modifikationer bibehållit de kommunala representationernas rätt att välja fjärdingsmän.

Reservpolisen.

I sin hemställan under 2) hava motionärerna bland annat påyrkat avskaffande av den s. k. reservpolisen.

I 5 § polislagen stadgas, att i stad, vars invånarantal uppgår till minst 10,000, skall polisstyrkan vara så stor, att staden må kunna av den regelbundet använda polispersonalen tillhandahålla polismän (reservpolismän) för att vid tillfälligt behov av polisförstärkning å annan ort där biträda vid upprätthållandet av allmän ordning och säkerhet. Vad sålunda stadgats skall i län, där stad med minst 10,000 invånare ej finnes, äga tillämpning å den stad inom länet, Konungen bestämmer. Stad skall tillhandahålla en reservpolisman för varje fullt tal av 10,000 invånare, dock minst tre. Till polisdistrikt, som skall tillhandahålla reservpolismän, utgår särskilt statsbidrag, och statsverket bestrider kostnaderna för reservpolisens tjänstgöring utom distriktet, dess resor m. m.

Redan före polislagens antagande fanns en reservpolisstyrka, ehuru icke reglerad i lag. Vissa städer voro nämligen enligt avtal med statsverket förbundna att ställa ett antal av sina polismän till förfogande, om det erfordrades för ordningens upprätthållande å någon ort inom riket, varest oordningar av större omfattning utbrutit eller hotade att utbryta. I de förslag, som föregingo polislagen, var reservproblemet löst på olika sätt. Härutinnan må nämnas, att enligt numera landshövding Linnérs förslag hela landets polispersonal gjordes mobil. I propositionen föreslogos de bestämmelser, som nu gälla och här ovan omnämnts. Departementschefen anförde härom följande:

Vid bedömandet av de olika spörsmål, som sammanhånga med frågan, huru för ordningspolisändamål behöfliga hjälporganisationer lämpligast böra anordnas, är först att taga ståndpunkt till frågan, om en allmän skyldighet att tillhandahålla polisförstärkning bör åläggas samtliga kommunala bildningar eller icke. De farhågor, som i yttranden över det Linnérska förslaget framförts i den riktningen, att en dylik skyldighet skulle ålägga städerna tvång att öka sin polispersonal, synas knappast befogade. — — — — Om jag likvisst icke, vad städerna och därmed jämställda köpingar angår, vill förorda vare sig det Linnérska systemet eller den modifierade form därav, som föreslogs i reservationen till det av de sakkunniga av september 1924 avgivna utlåtandet, är anledningen härtill att söka däri, att man enligt min uppfattning icke skäligen kan ålägga samhälle en förpliktelse av här ifrågavarande art för annat samhälles behov utan att härför lämna en icke alltför snävt tillmätt ersättning. Då det generella statsbidrag, som föreslås till den egentliga landsbygdspersonalen, torde innefatta tillräcklig gottgörelse för en dylik förpliktelse, finnes intet hinder att ålägga landsbygden en sådan. Men den reserv, som härigenom skulle ställas till förfogande, skulle måhända icke visa sig vara tillräcklig, om man vill hava garanti för att ordningens upprätthållande även vid exceptionella fall av mera allvarliga störningar skall kunna genomföras utan militärhjälp. Härför erfordras framför allt, att reservpolismännen hava nödig rutin. Av värde är vidare, att de särskilda polismännen icke komma från ett flertal olika orter utan på förhand känna till varandra. Man torde således icke kunna undvara hjälp från de större städerna, och under sådana förhållanden torde någon annan anordning icke lämpligen böra komma till användning än den, som upptagits i

1924 års förslag och i princip godkänts av de två granskningskommissionerna. En fördel hos denna anordning är också, att den nära ansluter sig till den redan förefintliga reservpolisorganisationen.

1924 års förslag var utarbetat inom socialdepartementet. Det underkastades granskning av två kommissioner, benämnda sakkunniga av september 1924 och sakkunniga av november 1924.

Sedan departementschefen lämnat vissa uppgifter rörande antalet reservpolismän inom riket dels enligt 1924 års förslag, enligt vilket antalet utgjorde 234, dels ock enligt det av sakkunniga av november 1924 framlagda förslaget, utvisande ett antal av 186 eller ungefär samma antal som det, vartill den dåvarande reservpolisstyrkan uppgick, anförde departementschefen vidare:

Vid en jämförelse emellan dessa förslag synes mig företrädet böra givas åt det av sakkunniga av november 1924 förordade. Det förefaller mig nämligen icke motiverat att höja reservpolisens numerär. Faktum är, att hittills åtminstone intet behov av en större reservpolisstyrka framträtt. En företagen utredning (se bilaga vid detta protokoll) har visat, att den reservpolis, som ett antal städer genom avtal med staten förbundit sig att tillhandahålla, tagits i anspråk i mycket ringa grad. Särskilt under senare år har reservpolis rekviderats endast i några få fall och till ganska obetydligt antal. Det finnes ingen anledning att antaga, att behovet av reservpolis efter genomförandet av en förbättrad polisorganisation för landsbygden skulle komma att växa mera än i den proportion till folkmängdsökningen, som sist omnämnda förslag innebär.

Vid 1929 års riksdag väcktes av i huvudsak samma personer, som under-
tecknat den förevarande motionen, en motion med yrkande, att riksdagen måtte besluta de lagstiftningsåtgärder, som i den nu väckta motionen åsyftas.

*Riksdagen
1929.*

I sitt med anledning av motionen avgivna utlåtande, nr 29, lämnade första lagutskottet samma redogörelse för gällande bestämmelser och dessas tillkomst, som lämnats här ovan, och meddelade utskottet därefter i fråga om reservpolisens användning vissa uppgifter för tiden från och med år 1919 till och med den 31 mars 1929. För de sex första åren voro uppgifterna i huvudsak hämtade från den bilaga, som finnes fogad vid propositionen nr 58 till 1925 års riksdag med förslag till polislag (se bilagorna till propositionen s. 55 o. f.). Dessa uppgifter liksom uppgifterna för år 1925 hänförde sig till den reservpolis, som vissa städer enligt avtal med statsverket åtagit sig att tillhandahålla. Den av utskottet gjorda sammanställningen av uppgifterna innehöll för hela ifrågavarande tid uppgift om alla de tillfällen, då reservpolis tagits i anspråk, med angivande för varje särskilt fall av orten, från vilken reservpolisen tillkallats, platsen för dess tjänstgöring, anledningen till dess anlitande, styrkans storlek samt tjänstgöringstiden. Utskottet hänvisar nu till denna sammanställning och inskränker sig till att från densamma anteckna, att reservpolis anlitats:

under 1919	vid 3	tillfällen,	därav	intet	vid	arbetskonflikt
»	1920	»	4	»	alla	»
»	1921	»	5	»	1	»
»	1922	»	1	tillfälle	(arbetskonflikt),	

under 1923	vid	3	tillfällen,	därav	2	vid	arbetskonflikt
» 1924	»	2	»	»	båda	»	»
» 1925	»	7	»	»	2	»	»
» 1926	»	20	»	»	2	»	»
» 1927	»	25	»	»	6	»	»
» 1928	»	38	»	»	5	»	»
» 1929	»	7	»	»	1	»	»

I sitt nämnda utlåtande vid 1929 års riksdag anförde första lagutskottet slutligen:

Den föregående redogörelsen giver vid handen, att frågan om rätt för kommunerna att bestämma antalet polismän och att utse polispersonalen var föremål för ingående överväganden vid polislagens tillkomst år 1925. Enahanda var ock förhållandet med spörsmålet om inrättande av en reservpolis för tillgodoseendet av det behov av extra polishjälp, som kunde förefinnas vid särskilda tillfällen. Vid nämnda förhållanden och då polislagen så nyligen antagits av statsmakterna, måste naturligen starka skäl förebringas för att i dessa hänseenden vidtaga ändring i lagen. Motionärerna hava icke anført några sådana skäl. Vad slutligen angår yrkandet om förbud för polisens användning mot arbetare vid arbetskonflikter, får utskottet erinra, att polisens uppgift är att med iakttagande av sträng opartiskhet upprätthålla allmän ordning och säkerhet samt att polisen bör i erforderlig mån härför tagas i anspråk, oavsett arten av de händelser, som påkalla ingripandet.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställde utskottet, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Riksdagen biföll utskottets hemställan.

Utskottet. Då utskottet i de i motionen behandlade frågorna alltjämt intager den ståndpunkt, som kommit till uttryck i utskottets ovan intagna, vid 1929 års riksdag avgivna utlåtande i anledning av den då väckta motionen i samma ämne, får utskottet hemställa,

att ifrågavarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 28 februari 1930.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Akerman*, greve *Spens*, *Klefbeck*, *Andersson* i Hägelåkra, *Fehr**, *Julin*, *Teodor*, *Julin*, *Fredrik**, och *Pålsson*;

från andra kammaren: herrar *Björkman*, *Lindqvist* i Halmstad*, *Lindley*, *Olsson* i Ramsta, *Christenson**, *Sjögren*, *Johanson* i Huskvarna och *Jonsson* i Risinge*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.